

Dr hab. Marek GRUCHELSKI, Prof. WSM, Prof. SGH
Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Dr Józef NIEMCZYK
Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur w Warszawie

NIEZBĘDNOŚĆ POGŁĘBIANIA SWOBODY GOSPODAROWANIA W POLSKIM ROLNICTWIE NA WZÓR WDRAŻANEGO USTAWODAWSTWA DOTYCZĄCEGO DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW POZAROLNICZYCH Część II[®]

The necessity of deepening the freedom of management in polish
agriculture based on the implemented activities of non-agricultural
businesses legislation
Part II[®]

*Autorzy dziękują Panu Marcinowi Gruchelskiemu za wydatną pomoc edytorską
w przygotowaniu tekstu niniejszego artykułu.*

Celem artykułu jest podjęcie bardzo ważnego problemu pogłębienia swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego głównie działalności przedsiębiorstw pozarolniczych.

Zwiększenie swobody gospodarowania w każdym sektorze gospodarki jest ważne zarówno dla aktywizacji działalności gospodarczej jak i poprawy efektywności gospodarowania.

W artykule zwrócono uwagę na to, że samo zredukowanie zakresu decyzji administracyjnych, chociaż bardzo istotne, nie jest w stanie spowodować przyspieszenia wzrostu gospodarczego.

Do czynników, które mogą pobudzić wzrost gospodarczy należy zaliczyć wzrost popytu inwestycyjnego i konsumpcyjnego. Zwiększenie popytu może być rezultatem wdrożenia ogólnokrajowego programu inwestycyjnego, jak również poprzez wprowadzenia zmian w polityce makroekonomicznej (fiskalnej i monetarnej).

Powyższe zagadnienia były przedmiotem części I niniejszego artykułu. Część II poświęcona została warunkom jakie muszą być spełnione, aby możliwe było pogłębienie swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych. W szczególności dotyczy to następujących kwestii:

- 1. Podjęcia z władzami UE negocjacji w zakresie liberalizacji przepisów administracyjno-weterynaryjnych. Należy zainteresować się również kwestią ewentualnej rekompensaty finansowej pokrywającej koszty funkcjonowania ww. przepisów.*

The article touches on a very important issue of deepening the freedom of management in Polish agriculture, following the model of legislation concerning mainly the activities of non-agricultural enterprises.

The problem of increasing the freedom of management in each economy

sector is important both for the activation of economic activity and the improvement of the management efficiency.

Factors affecting economic growth include increase of investment and consumer demand. Increase of demand can be a result of implementation of a nationwide investment program, as well as by introducing changes in macroeconomic policy (fiscal and monetary).

The above issues are the subject of first chapter of this article. Chapter II is dedicated to conditions that have to be fulfilled, in order to increase freedom of farming in Polish agriculture modeled on the implementation of the legislation on the activities of non-agricultural enterprises. In particular, this concerns the following issues:

- 1. The basic condition allowing to increase the scope of freedom of action in polish agriculture is undertaking negotiations with EU authorities about liberalisation of administrative and veterinary regulations. In this field, issue of possible financial compensation covering the costs of functioning of the aforementioned regulations has to be indicated.*
- 2. Irrespective of nuisance of regulations introduced by European Union, the basic issue of increasing freedom of*

2. *Finansowego wsparcia podmiotów działających w rolnictwie tak, aby mogły one korzystać ze zwiększenia swobody gospodarowania. Będzie to niemożliwe, jeżeli nie nastąpią zasadnicze zmiany w zakresie transferu ludności z miast na tereny wiejskie oraz przenoszenia produkcji zarówno z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego jak i sektorów pozarolniczych na tereny wiejskie.*
3. *Rozszerzenia zakresu telepracy, szczególnie w odniesieniu do kobiet mieszkających na wsi i w małych miasteczkach, pozwoli na zahamowanie odpływu ludności wiejskiej do miast i za granicę Polski. Bez odwrócenia tendencji demograficznych i kapitałowych w relacji miasto-wieś nie będzie możliwe wyrównanie poziomu realnych dochodów w obu obszarach.*

management in polish agriculture is financial necessity of supporting entities existing in agriculture in a way which allows them to benefit from increasing freedom of management. It will be impossible, if there are no fundamental changes in the transfer of population from cities to rural areas and moving production both from agri-food processing sector as well as non-agricultural sectors in rural areas.

3. *Extend the scope of teleworking, especially in relation to women living in villages and in small towns, which will inhibit the outflow of rural people to cities or abroad of Poland. Without the reversal of demographic and capital trends in city-village relations, income level alignment in both areas won't be possible.*

WSTĘP

W podsumowaniu części I niniejszego artykułu autorzy zwrócili uwagę na fakt, iż problemu bezrobocia oraz szeregu pozostałych problemów, jakie mają podmioty gospodarcze z sektora rolniczego, nie można rozwiązać jedynie w oparciu o potencjał rynków lokalnych, jak i zasobów kapitałowych posiadanych przez jednostki działające w rolnictwie oraz w obszarach wiejskich. Konieczne jest zatem stworzenie długofalowej strategii państwa skierowanej na wzrost zapotrzebowania na usługi i pracę, obejmującej zarówno firmy jak i potencjalnych pracowników w oparciu o działania dużych podmiotów z sektora pozarolniczego. Państwo dysponuje szeregiem zachęt fiskalnych i dochodowych, przy pomocy których, może stymulować współpracę pomiędzy podmiotami z sektora rolnego a sektorami pozarolniczymi. Podobnie, w ramach polityki monetarnej oraz bezpośredniej działalności właścicielskiej państwa istnieją narzędzia pozwalające na zaaktywizowanie współpracy pomiędzy podmiotami z ww. sektorów. Przepisy Unii Europejskiej dopuszczają możliwość wykupu przez państwo mniejszościowych udziałów (najczęściej w wysokości 20%) w sektorze prywatnym, pod warunkiem realizacji określonych zadań w zakresie polityki gospodarczej m.in. realizowanej w obszarach wiejskich. W dłuższej perspektywie, państwo winno wspierać (na wzór metod stosowanych w krajach azjatyckich) tworzenie mieszanych wielobranżowych konglomeratów obejmujących podmioty gospodarcze, zarówno sektora rolniczego, przemysłu przetwórstwa rolno-spożywczego jak i sektorów pozarolniczych.

Wzmocnienie ekonomiczne podmiotów gospodarczych w sektorze rolnym lub przemyśle przetwórstwa rolno-spożywczego, jak również możliwość zatrudnienia dla mieszkańców obszarów wiejskich w wyniku rozszerzenia współpracy z podmiotami gospodarczymi z sektora pozarolniczego w Polsce, to kwestia przyszłości.

PROBLEMATYKA SWOBODY GOSPODAROWANIA W POLSKIM ROLNICTWIE

Podstawowy problem związany z pogłębianiem swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych, polega na tym, że często bez wsparcia finansowego ww. podmiotów, nie jest możliwe

wykorzystanie zmian legislacyjnych formalnie umożliwiających takie działania [5, 27, 30, 31, 32].

Przykładem tego może być zasadnicza zmiana i zaostrzenie przepisów administracyjno-weterynaryjnych w odniesieniu do polskiego rolnictwa po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Przepisy te, z jednej strony, umożliwiają rozszerzenie eksportu na inne kraje Unii, z drugiej zaś, są szczególnie uciążliwe dla krajowych drobnych oraz tradycyjnych gospodarstw rolnych. Gdyby gospodarstwa te otrzymały wsparcie finansowe rekompensujące dodatkowe koszty i utrudnienia spowodowane wdrażanymi przepisami administracyjno-weterynaryjnymi, mogąc jednocześnie w pełni wykorzystać szanse zbytu produkcji na rynkach unijnych, to ich pozycja gospodarcza uległaby znacznej poprawie. Zmianom przepisów nie towarzyszyły żadne działania polityki rolnej państwa, które mogłyby wspomóc podmioty gospodarcze. W rezultacie, nastąpiło zahamowanie rozwoju wielu gospodarstw o dużym potencjale prowadzonych przez młodych rolników. W wielu regionach kraju wystąpiły zjawiska dezagraryzacji rolnictwa (i wsi) przejawiające się zaniechaniem prowadzenia własnej produkcji roślinnej oraz rezygnacją z produkcji zwierzęcej (hodowli zwierząt gospodarskich). Powodem tego było nieneutralizowane przez politykę rolną zaostrzenie przepisów administracyjno-weterynaryjnych oraz likwidacja przez służby weterynaryjne terenowych punktów skupu (m.in. zlewni mleka). Likwidacja tych punktów skupu praktycznie zahamowała hodowlę krów w małych i średnich gospodarstwach rodzinnych. W rezultacie, wystąpiły negatywne skutki dla rolników i konsumentów oraz środowiska naturalnego a także pogorzenie warunków hodowli zwierząt. Małe i średnie gospodarstwa rolne dostarczając mleko do skupu są mobilizowane do utrzymania odpowiedniej jakości i czystości dostarczanego mleka poprzez systematyczną kontrolę jakości mleka i stanu zdrowotnego hodowanych zwierząt. Stały dochód otrzymywany za dostarczane mleko jest ważnym czynnikiem stabilizującym finanse gospodarstw. Bydło hodowane w takich gospodarstwach przebywa na pastwisku. Ma to pozytywny wpływ zarówno na jakość mleka, jak też stan zdrowia i kondycję zwierząt. W wielu przemysłowych hodowlach (duża koncentracja zwierząt w oborach), aby obniżyć koszty, nie wyprowadza się zwierząt na pastwiska. Naraża to zwierzęta na występowanie stałych stanów chorobowych i konieczność stosowania na masową skalę antybiotyków i innych leków. Produkowane mleko zawiera więc te związki. W takich

hodowlach, stan tzw. dobrostanu zwierząt jest na bardzo niskim poziomie. W dużych gospodarstwach zwierzęta stoją na metalowych podłogach, a ich odchody tworzą tzw. gnojowicę, bardzo szkodliwą dla środowiska naturalnego. Rozwiązania stosowane w tradycyjnych małych i średnich gospodarstwach, polegające na wysyceniu stanowisk dla zwierząt dużą ilością słomy, zabezpieczają dobrostan zwierząt, jak również prowadzą do produkcji cennego nawozu naturalnego, pozytywnie wpływającego na jakość produkcji rolnej oraz środowisko naturalne.

Do niekorzystnych aspektów wprowadzanych ograniczeń administracyjno-weterynaryjnych należy zaliczyć również znaczne zmniejszenie tzw. samozaopatrzenia rolniczych gospodarstw domowych w produkty żywnościowe z własnej produkcji oraz zanik handlu targowiskowego zwierzętami i produktami pochodzenia zwierzęcego. Pogorszeniu ulega bezpieczeństwo żywnościowe, ze względu na fakt, że nawet na terenach pozamiejskich konsumenci są skazani na nabywanie żywności przetworzonej, schematyzowanej, często pochodzącej z importu, a więc z mniej kontrolowanej lub w ogóle nie kontrolowanej przez nasze krajowe służby.

Tymczasem, w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju stwierdza się, że interwencja państwa względem gospodarstw rolnych będzie polegała na dalszych przekształceniach sektora rolno-spożywczego zapewniających wzrost jego konkurencyjności oraz bezpieczeństwo żywnościowe kraju.

NEUTRALIZACJA SKUTKÓW WPROWADZENIA OBOSTRZEŃ W ZAKRESIE WYMOGÓW ADMINISTRACYJNO- WETERYNARYJNYCH

Wśród specjalistów zajmujących się rolnictwem toczy się dyskusja w jaki sposób neutralizować skutki wprowadzanych uciążliwych obustrzeń w zakresie wymogów administracyjno-weterynaryjnych. Jedno ze stanowisk polega na dążeniu do zliberalizowania w Polsce przepisów weterynaryjnych, jako nadmiernie uciążliwych i hamujących rozwój produkcji w małych i średnich gospodarstwach rodzinnych. Polskie władze występowałyby więc na forum unijnym, aby przekonać partnerów z UE do zaakceptowania podobnego kierunku zmian w całej Unii.

Drugie podejście w powyższej kwestii polega na uproszczeniu niektórych nieracjonalnych przepisów. We wszystkich przypadkach, w których występowałoby zagrożenie bezpieczeństwa zdrowotnego konsumentów czy obniżenia poziomu tzw. dobrobytu zwierząt, konieczne byłoby utrzymanie przepisów unijnych przy jednoczesnym wprowadzeniu odpowiednich rekompensat, jak również (w ramach polityki rolnej) działań wspomagających rozwój małych gospodarstw. Należy podkreślić, że rozwój małych i średnich gospodarstw jest ważnym elementem tzw. rozwoju zrównoważonego całej gospodarki.

Za pierwszym rozwiązaniem przemawiają znacznie niższe koszty liberalizacji przepisów administracyjno-weterynaryjnych. Należy jednak wziąć pod uwagę, że za przyjęciem drugiego stanowiska przemawiają poniższe argumenty:

1. Ryzyko wystąpienia problemów negatywnie oddziałujących na bezpieczeństwo żywnościowe konsumentów oraz dobrostan hodowanych zwierząt jest mniejsze;
2. Zastosowanie się do wszystkich obowiązujących norm UE umożliwi promocję eksportu polskich produktów rolnych i rolno-spożywczych, co może mieć istotny wpływ na skalę zbytu oraz wysokość uzyskiwanych cen w eksporcie;
3. Przekonanie ośrodków decyzyjnych w UE o konieczności zwiększenia pomocy finansowej dla małych i średnich indywidualnych gospodarstw rolnych jest bardziej prawdopodobne niż doprowadzenie do liberalizacji przepisów administracyjno-weterynaryjnych w skali całej Unii Europejskiej.

ANALIZA SYTUACJI GOSPODARCZEJ W ASPEKcie MOŻLIWOŚCI POGŁĘBIENIA SWOBODY GOSPODAROWANIA W POLSKIM ROLNICTWIE

Niezależnie od uciążliwości przepisów administracyjno-weterynaryjnych, w celu pełniejszego przeanalizowania bezpośrednich i pośrednich czynników, określających możliwości pogłębienia swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych zbadano elementy programu Morawieckiego dotyczące analizy sytuacji gospodarczej oraz postulaty zawarte w ww. Programie w odniesieniu do obszarów wiejskich.

W programie Wicepremiera Morawieckiego przy analizie sytuacji gospodarczej zwrócono uwagę na następujące zjawiska:

- Polska konkurowała dotychczas niskimi kosztami pracy dzięki korzystnej demografii;
- Mimo niskiego poziomu aktywności zawodowej brakuje miejsc pracy dla 3 mln Polaków;
- Występuje niedopasowanie kwalifikacji mimo dużego odsetka osób z wyższym wykształceniem;
- Polacy nie mają oszczędności zapewniających im bezpieczeństwo finansowe i zaspokajających potrzeby inwestycyjne polskiej gospodarki;
- Dochód na osobę w pracowniczym gospodarstwie domowym jest wciąż o 28% wyższy niż w rolniczym.

Postulaty zawarte w Programie Morawieckiego oraz w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju w odniesieniu do obszarów wiejskich można przedstawić następująco:

- Włączanie małych miast, obszarów wiejskich i rodzinnych gospodarstw rolnych w procesy rozwojowe;
- Wprowadzanie zróżnicowanej, dochodowej gospodarki wiejskiej, przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu oraz skuteczne zarządzanie środowiskiem przyrodniczym i dziedzictwem kulturowym;
- Rozwój lokalnych rynków, w tym rolno-spożywczych (np. lokalne przetwórstwo, sprzedaż bezpośrednia);

- Promowanie przedsiębiorczości i mobilności zawodowej na obszarach wiejskich z wykorzystaniem potencjałów lokalnych i subregionalnych gospodarek;
- Zwiększenie zatrudnienia – dostępność komunikacyjna obszarów wiejskich;
- Zatrudnianie w elastycznym czasie pracy, praca na odległość;
- Wprowadzanie żywotnych, wielofunkcyjnych rodzinnych gospodarstw rolnych;
- Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii;
- Wdrażanie programów ożywienia małych miast (wzmocnienie funkcji gospodarczych, społecznych i kulturalnych);
- Zapewnianie bezpieczeństwa żywnościowego poprzez zrównoważony sektor produkcji rolnej;
- Włączanie rodzinnych gospodarstw rolnych w opłacalny proces produkcji żywności o najwyższej jakości, w szczególności opartej o tradycyjny sposób produkcji i wolnych od GMO produktów.

W Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju podkreśla się znaczenie symbiozy gospodarstw rolnych oraz przedsiębiorstw pozarolniczych, stwierdzając, iż kluczem trwałości fundamentów gospodarki są rosnące w siłę przedsiębiorstwa i gospodarstwa rolne. Zdrowy rozwój zależy od istnienia i stałego rozwoju zarówno małych jak i średnich oraz dużych przedsiębiorstw i gospodarstw rolnych – ich współpracy i uzupełniania się na rynku. [7-10]

Z zestawienia elementów analizy sytuacji gospodarczej zawartej w programie gospodarczym wicepremiera Morawieckiego oraz warunków, które należy spełnić, aby możliwe było włączenie małych miast, obszarów wiejskich i rodzinnych gospodarstw rolnych w procesy rozwojowe, jak również postulatów zawartych w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju dotyczących wzajemnego wspomagania się gospodarstw rolnych oraz przedsiębiorstw w sektorze rolno-spożywczym, a także podmiotów z sektorów pozarolniczych wynika, że sytuacja w obszarach wiejskich jest wyjątkowo skomplikowana. [18-20, 21-26, 28-29]

ANALIZA RELACJI PODMIOTÓW Z SEKTORÓW ROLNICZEGO I POZAROLNICZYCH ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM AKTUALNEJ CHARAKTERYSTYKI RYNKU PRACY

W kwestii relacji podmiotów z sektorów rolniczego i pozarolniczych Niżnikowski R. i Niemczyk J. [27] stwierdzają, iż „obecnie mamy, z jednej strony – marazm i dezaktywizację produkcyjną większości gospodarstw rolnych, a z drugiej kierowany jest, naszym zdaniem mało skuteczny (poza działaniami infrastrukturalnymi), duży wysiłek ekonomiczno-finansowy na rozwój obszarów wiejskich. Naszym zdaniem, szczególnie mało skuteczne są działania w zakresie aktywizacji na wsi przedsiębiorstw pozarolniczych, co wynika z faktu niskiego zapotrzebowania na produkty i usługi oferowane przez te przedsiębiorstwa ze względu, między innymi,

na niski poziom zamożności ludności rolniczej z mało aktywnych produkcyjnie gospodarstw (i w ogóle ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich).”

Znaczna część mieszkańców obszarów wiejskich jest gotowa do poszukiwania pracy w dużych odległościach od miejsc zamieszkania. Zarówno wysokie koszty i bardzo długi czas dojazdów czynią podejmowanie pracy w odległym mieście ekonomicznie nieuzasadnionym. Bardzo wysokie koszty wynajmu lub zakupu mieszkań w miastach sprawia, że podjęcie pracy w mieście jest nieopłacalne. W rezultacie, następuje intensywne emigracja zarobkowa do zamożniejszych krajów unijnych, w których relacja płacy do czynszów mieszkaniowych jest dużo korzystniejsza niż w Polsce. Przyrost naturalny w rejonach wiejskich jest wyższy niż w miejskich, co sprawia, że wysoki poziom emigracji będzie istotnym źródłem problemów demograficznych w Polsce.

Dodatkowym czynnikiem ograniczającym popyt na potencjalnych pracowników zamieszkałych w rejonach wiejskich jest niedorozwój sieci Internetu oraz niska skala zatrudnienia w ramach telepracy w dużych firmach w miastach. Ten drugi problem jest szczególnym ograniczeniem dla kobiet, które ukończyły studia i nie mogą znaleźć pracy w miejscu zamieszkania.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ W ZAKRESIE POGŁĘBIENIA SWOBODY GOSPODAROWANIA W POLSKIM ROLNICTWIE

Zbudowanie operacyjnego programu dla obszarów wiejskich uwzględniającego przedstawione powyżej postulaty przekracza ramy niniejszego artykułu. W związku z tym, autorzy artykułu postanowili ograniczyć się do ogólnego zarysowania pożądanych kierunków działań państwa, mieszkańców oraz podmiotów gospodarczych ze szczególnym uwzględnieniem sektorów pozarolniczych. [1-4, 6]

Zdaniem autorów, rozwiązania problemów w zakresie zbyt niskiego popytu na dobra konsumpcyjne i inwestycyjne oraz braku wystarczających kapitałów (np. do stworzenia antyimportowej lub proeksportowej strategii rozwoju podmiotów gospodarczych w rejonach wiejskich), należy szukać w odwróceniu tendencji migracyjnych. W praktyce, musiałoby to oznaczać rozpoczęcie polityki deaglomeryzacji miast i powrót do tworzenia filii wielkich przedsiębiorstw w rejonach podmiejskich i wiejskich oraz ukierunkowanie strumienia inwestycyjnego (finansowanie ze środków krajowych, unijnych oraz kapitału zagranicznego) na ww. regiony. Współczesny rozwój maszyn numerycznych, robotów oraz technologii informatycznych w pełni umożliwi technicznie przesunięcie produkcji. Ponadto, zastosowanie odpowiednich narzędzi polityki fiskalnej i monetarnej, łącznie z zaangażowaniem państwa w rozwój infrastruktury komunikacyjno-internetowej (możliwość współfinansowania ze środków unijnych) przy realizacji zasad wzrostu zrównoważonego może być ekonomicznie i społecznie wysoce opłacalne. Efektywność przedsięwzięć zarówno w kategoriach społecznych, jak i ekonomicznych, zależeć będzie od umiejętnego połączenia czynników technologicznych, finansowych, ekonomicznych, środowiskowych oraz aktywnego współdziałania państwa, a także podmiotów gospodarczych oraz

ludności, zarówno regionów wiejskich jak i przenoszącej się z miast. [14,15]

Za wdrożeniem długofalowej strategii deaglomeracji miast i przenoszeniem części kapitału (w formie filii i nowych inwestycji z dużych podmiotów gospodarczych z sektorów pozarolniczych do rejonów podmiejskich i/lub wiejskich) przemawiają:

- a) Dużo niższe koszty budowy i eksploatacji obiektów gospodarczych;
- b) Dużo niższe koszty budowy i eksploatacji mieszkań i domów dla pracowników;
- c) Możliwość uzyskania korzyści w postaci ulg podatkowych oraz tańszych kredytów czy dotacji od państwa;
- d) Niższe koszty budowy mieszkań komunalnych, realizacji programu Mieszkanie +, bardziej efektywne realizowanie programów społecznych;
- e) Obniżenie kosztów funkcjonowania miast;
- f) Aktywizacja regionów podmiejskich oraz wiejskich, zarówno gospodarcza jak i w zakresie uzyskiwania wpływów z tytułu podatków;
- g) Przyciągnięcie podmiotów gospodarczych i instytucji społecznych do ww. regionów;
- h) Niższe koszty utrzymania obrony zewnętrznej państwa.

W celu realizacji powyższej strategii należy wprowadzić następujące zmiany legislacyjne:

- a) modyfikację ustawy o własności ziemi wprowadzającą odrębne przepisy w przypadku osadnictwa (nie hamujące tego procesu, ale zachęcające do jego powszechnego wprowadzania);
- b) zmiany przepisów o uwłaszczeniu lokali komunalnych umożliwiające ich najemcom stanie się ich pełnoprawnymi właścicielami;
- c) rozszerzenie rachunku ekonomicznego o skutki wdrażania rozwoju zrównoważonego jako elementu negocyjnego z władzami UE;
- d) modyfikację wykorzystania narzędzi polityki fiskalnej i monetarnej pod kątem proponowanej strategii rozwoju;
- e) modyfikację niektórych elementów ładu korporacyjnego pod kątem wspierania powyższej strategii oraz realizacji programu rozwoju zrównoważonego [7-13, 16-17].

PODSUMOWANIE

W artykule podjęto problem warunków, jakie muszą być spełnione, aby możliwe było pogłębienie swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych.

Podstawowym warunkiem rozszerzenia swobody gospodarczej w rolnictwie na wzór rozwiązań przyjętych w sektorze pozarolniczym jest podjęcie przez polską administrację (przede wszystkim: Ministerstwo Rozwoju, Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz Ministerstwo

Środowiska) dyskusji z władzami Unii Europejskiej (głównym źródłem finansowania polityki rolnej jest UE) nad liberalizacją przepisów administracyjno-weterynaryjnych, a w przypadku gdy nałożone przez Unię Europejską ograniczenia są uzasadnione (np. z punktu widzenia rozwoju całej UE), podjęcie negocjacji w kwestii finansowej rekompensaty kosztów utrzymania związanych z nałożonymi przez Unię przepisami (szczególnie dla małych i średnich rodzinnych gospodarstw rolnych).

Niezależnie od uciążliwości przepisów wprowadzanych przez Unię Europejską, podstawowym problemem związanym z pogłębianiem swobody gospodarowania w polskim rolnictwie (na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych), jest konieczność finansowego wsparcia podmiotów działających w rolnictwie. Badając sytuację potencjalnych pracowników zamieszkałych na obszarach wiejskich, należy stwierdzić, że bez wydatnego zastosowania transferu działalności pozarolniczej na tereny wiejskie oraz przedstawienia ofert pracy ze strony podmiotów z sektora pozarolniczego, pojemność rynków lokalnych jak i zasoby lokalnego kapitału będą nadal niewystarczające. Jest to niezwykle istotne w kwestii stworzenia wystarczającej ilości miejsc pracy dla szybciej niż w miastach rosnącej liczby ludności.

Jeżeli nie nastąpią zasadnicze zmiany w zakresie:

- a) transferu ludności z miast na tereny wiejskie,
- a) przenoszenia produkcji zarówno z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego jak i sektorów pozarolniczych na tereny wiejskie,
- a) rozszerzenia zakresu telepracy szczególnie dla kobiet mieszkających na wsi i w małych miasteczkach,

to zahamowanie odpływu ludności wiejskiej do miast i za granicę Polski nie będzie możliwe. Bez odwrócenia tendencji demograficznych i kapitałowych w relacji miasto-wieś nie będzie również możliwe wyrównanie poziomu realnych dochodów w obu obszarach.

LITERATURA

- [1] GRUCHELSKI M. 2013. Bezrobocie w procesie wzrostu gospodarczego. Teoria i Praktyka. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.
- [2] GRUCHELSKI M. 2013. „Pobudzenie popytu na produkcję wytwarzaną w Polsce w warunkach wysokiego zadłużenia gospodarki”, Zarządzanie zmianami: Zeszyty Naukowe 4/2013: 47-51.
- [3] GRUCHELSKI M. 2017. Program uwłaszczenia mieszkań komunalnych. (wersja internetowa – listopad 2017 r.)
- [4] GRUCHELSKI M. 2014. „Szanse wykorzystania dla potrzeb Polski doświadczeń z procesu industrializacji południowo-koreańskiej gospodarki”. Zarządzanie Teoria i Praktyka 1/2014: 39-43.
- [5] GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2017. „Niezbędność pogłębienia swobody gospodarowania w polskim rolnictwie na wzór wdrażanego ustawodawstwa dotyczącego działalności przedsiębiorstw pozarolniczych. Część I – Zagadnienia wstępne”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 1/2017: 140-147.

- [6] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2004.** „Rozwój polskiego sektora rolno-spożywczego”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 1/2004: 54-60.
- [7] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2004.** „Sytuacja polskich gospodarstw rolnych po akcesji do Unii Europejskiej”. Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH 52:109-122.
- [8] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2011.** „Znaczenie drobnotowarowych gospodarstw rolnych; jak je skutecznie wspierać”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 1/2011: 112-117.
- [9] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2013.** „Zrównoważony unijny rozwój społeczno-gospodarczy z uwzględnieniem polskiego sektora rolno-żywnościowego i wsi; ocena trafności działań”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 1/2013: 133-137.
- [10] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2014.** „Potrzeby i niezbędne działania w zakresie aktywizacji gospodarczo-społecznej i ekologicznej małych gospodarstw”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 2/2014: 146-150.
- [11] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2015.** „Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy: idea a uwarunkowania realizacji (w świetle Encykliki Papieża Franciszka – Laudato Si)”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 2/2015: 151-155.
- [12] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2016.** „Agenda Narodów Zjednoczonych na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 i cele zrównoważonego rozwoju – szanse realizacji celów”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 1/2016: 122-126.
- [13] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2016.** „Małe gospodarstwa rolne w Polsce a paradygmat rozwoju zrównoważonego”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 2/2016: 134-140.
- [14] **GUS - GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY. 2016.** Pogłowie bydła i owiec według stanu w czerwcu 2016 r. (wersja internetowa - wrzesień 2016 r.)
- [15] **High-speed rail in the United Kingdom.** (wersja internetowa - listopad 2017 r.)
- [16] **KABAJ M. 2004.** Strategie i programy przeciwdziałania bezrobociu w Unii Europejskiej i w Polsce. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar: 11-21.
- [17] **KALECKI M. 1979.** Kapitalizm, koniunktura i zatrudnienie. Dzieła, T. 1. Warszawa: PWE.
- [18] **MINISTERSTWO RODZINY, PRACY i POLITYKI SPOŁECZNEJ - DEPARTAMENT RYNKU PRACY. 2016.** Stan i struktura rejestrowanego bezrobocia na wsi w 2015 roku. (wersja internetowa - czerwiec 2016 r.).
- [19] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2016.** Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020. (wersja internetowa, wrzesień 2016 r.).
- [20] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI. 2016.** Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012 – 2020. (wersja internetowa - wrzesień 2016 r.).
- [21] **MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI - DEPARTAMENT RYNKÓW ROLNYCH. 2016.** Miesięczna analiza sytuacji rynkowej na podstawowych rynkach rolnych w styczniu 2016. (wersja internetowa - marzec 2016 r.).
- [22] **MINISTERSTWO ROZWOJU. 2016.** Konstytucja biznesu. (wersja internetowa - wrzesień 2016 r.).
- [23] **MINISTERSTWO ROZWOJU. 2016.** Pakiet 100 zmian dla firm. (wersja internetowa - wrzesień 2016 r.).
- [24] **MINISTERSTWO ROZWOJU. 2016.** Plan na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. (wersja internetowa - wrzesień 2016 r.).
- [25] **MINISTERSTWO ROZWOJU. 2016.** Raport Wykonania badania ewaluacyjnego: „Ewaluacja ex ante Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju”. (wersja internetowa - wrzesień 2016 r.).
- [26] **MINISTERSTWO ROZWOJU. 2016.** Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju – SOR. (wersja internetowa - wrzesień 2016 r.).
- [27] **NIEMCZYK J., R. NIŻNIKOWSKI. 2017.** „Pogłębianie swobody gospodarowania w polskim rolnictwie.” Przegląd Hodowlany 4/2017.
- [28] **PARLAMENT EUROPEJSKI. 2013.** Projekt Rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie małych gospodarstw rolnych (2013/2096(INI)). (wersja internetowa, wrzesień 2016 r.).
- [29] **SZAFRAŃSKA M., J. ŻMIJA. 2015.** „Społeczne i ekonomiczne aspekty funkcjonowania drobnych gospodarstw rolnych w Polsce.” Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa. Wieś i Rolnictwo 1/2015.
- [30] **TOMCZAK F. 2003.** „Rolnictwo industrialne u progu XXI wieku. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej.” Warszawa: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.
- [31] **WOŚ A., J. ZEGAR. 2002.** Rolnictwo społecznie zrównoważone. Warszawa: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.
- [32] **ZEGAR J. 2012.** „Gospodarstwa rodzinne wobec wyzwań żywienia i ochrony środowiska”. Warszawa: Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa. Wieś i Rolnictwo 4/2012.